

مبانی و روش‌های طراحی شهری

تألیف

سید مناف هاشمی

پژوهشگر دکترای برنامه‌ریزی شهری

معاون تحقیقات، توسعه و برنامه‌ریزی شهرداری تهران

انتشارات طمان/هله

ناشر تخصصی معماری و شهرسازی

سرشناسه : هاشمی، مناف، ۱۳۴۶ -
عنوان و نام پدیدآور : مبانی و روش‌های طراحی شهری/تالیف مناف هاشمی.
مشخصات نشر : تهران: طحان : هله، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری : ۱۸۶ ص.
شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۲۹۳۲-۳۷-۵
موضوع : شهرسازی -- طرح و برنامه‌ریزی
رده بندی کنگره : ۱۳۹۰ ۲م۲ه/۹۰۳۱NA
رده بندی دیویی : ۴/۷۱۱
شماره کتابشناسی ملی : ۳۸۷۷۲۴۲

مبانی و روش‌های طراحی شهری

تألیف: سید مناف هاشمی

ناشر: طحان ناشر همکار: هله

مدیر تولید: ابوالفضل چلاغلو

چاپ: هزارنقش

صحافی: نوین

لیتوگرافی: آرمانسا

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۰

شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۹۳۲-۳۷-۵

قیمت: ۴۵۰۰ تومان

تلفن‌های مرکز پخش انتشارات طحان: ۶۶۴۰۳۱۹۱ - ۶۶۴۰۳۲۰۸ - ۰۲۱
فاکس: ۶۶۹۶۷۰۵۹ شماره همراه: ۰۹۱۲۱۹۸۵۶۱۷

پیشگفتار

«طراحی شهری» یک حوزه دانشی و حرفه‌ای پویا و تحول‌یابنده است که از لحظه تولد (۱۹۶۰ میلادی) تا مرحله بلوغ خود میزبان قابل توجهی از تکامل نظری و پیشرفت‌های روش شناختی را تجربه نموده است. طراحی شهری فعالیتی «میان‌رشته‌ای و گروهی» است که توأمأ در برگیرنده «فرایند مسأله‌گشایی» و راه‌حل‌های فرآورده‌هایی می‌باشد که هدف آن‌ها «سازماندهی کالبدی عرصه عمومی شهر» به نحوی است که موجب ارتقاء «کیفیت عملکردی، زیست‌محیطی و تجربه زیباشناختی» مکان‌های شهری گردد، و از آن طریق موجب ارتقاء کیفیت زندگی انسان باشد.

«طراحی شهری» به مثابه دانش بنیادین طراحی و ساماندهی فضاهای شهری، در تلاش است تا خود را به عنوان حوزه اندیشیدگی نوینی در علم شهرسازی نمایان کند. در عین حال، باید گفت که دانش شهرسازی به واسطه میان‌رشته‌ای بودن و ارتباط تنگاتنگی که با دیگر علوم حوزه شهری دارد، از گستره و «قلمروی شناختی» فراگیری برخوردار است که در بخش‌های «بستر و زمینه»، «محتوا و ماهیت» و «روش شناسی» قابل بحث و مذاقه خواهد بود. بر این اساس، نگاه به مفهوم طراحی شهری و مقولات وابسته و پیوسته آن، منوط به درک کافی از محتوا و ماهیت و روش شناسی این علم خواهد بود.

انگیزه تدوین و گردآوری کتاب حاضر به آغاز تدریس نویسنده در دانشگاه آزاد اسلامی در رابطه با درس «مبانی و روش‌های طراحی شهری» مربوط است؛ چنانچه نویسنده اثر حاضر را بر آن داشت تا برای اولین بار به نگارش و گردآوری مطالبی چند در این رابطه و در انطباق با سرفصل دروس مصوب‌شده در این درس اقدام کند. بر این اساس، در اثر حاضر نیز بر اساس این رویکرد و با التفات به شرح درس «مبانی و روش‌های طراحی شهری»، نسبت به تالیف کتاب حاضر اقدام شده است؛ با ذکر این نکته که تمام حوزه مبانی و روش طراحی شهری در این کتاب مورد تأکید نبوده است و عنوان و محتوای فصول کتاب، تنها و تنها بر اساس شرح درس مربوطه تنظیم و تدوین شده است. در ضمن تلاش شده است که مطالب به صورت روان و شفاف، و تنها برای آگاهی پیشینی و ابتدایی دانشجویان، تالیف گردد. در پایان با قدردانی از عنایت پروردگار متعال که با بخشش سالیان عمر برای تدوین و پژوهش در حوزه شهر و مسائل شهری، حقیر را از سرچشمه بی‌زوال رحمانیت و رحیمیت خویش محظوظ داشته است؛ در کمال فروتنی و رجاء واثق استدعا دارد تا با بیان نظرات، پیشنهادات و انتقادات ارزنده حکیمانه خویش امکان چاپ و تالیف بهتر و کارآمدتر اثر را در طبع‌های آینده فراهم کنند. به امید روزی که کشور عزیز ایران در زیر سایه عنایات آقا امام زمان (عج) و در پرتوی موهبات فراگیر پروردگار، مهد و الگوی پیشرفت و توسعه همراه با فراهم‌سازی «حیات طیبه» برای شهروندان مسلمان باشد.

سید مناف هاشمی

پژوهشگر دوره دکتری برنامه‌ریزی شهری و

معاون تحقیقات، توسعه و برنامه‌ریزی شهرداری تهران

۱ روش و شیوه در طراحی شهری ← ۱۳

(قواعد اساسی در روش و روش شناسی، تفاوت روش و شیوه در علم و هنر، تفاوت روش و روش شناسی و شیوه در طراحی معماری و شهری)

۲ روش و فن طراحی شهری ← ۲۵

(تعاریف طراحی شهری، معنی و مفهوم، هدف طراحی شهری)

۳ انواع سازمان‌های فضایی و الگوهای دسترسی ← ۳۹

(سازمان‌دهی مجموعه‌ای، نظریه‌های سازماندهی فضایی مجموعه‌ای و چند هسته‌ای، ناحیه‌ای برای زندگی؛ طرح کلرنس اشتاین، نظریه ساخت شهر، طرح رادبرن: سازماندهی عمومی، سازماندهی خطی و خصوصیات آن، نظریه توسعه طولی شهر، سازماندهی شعاعی و خصوصیات آن، نظریه‌های سازماندهی فضایی شعاعی، نظریه توسعه شعاعی (ساخت قطاعی)، سازمان دهی شطرنجی منظم و خصوصیات آن، بررسی گونه‌های مختلف گذربندی در طراحی شهری و محله، انواع معابر در شهر سنتی: «معابر اصلی»، «معابر فرعی»، «معابر بن بست»، «کوچه باغ‌ها»؛ نظام سلسله مراتب راه‌ها: الف- «معابر درجه یک»؛ ب- «معابر درجه ۲»؛ ج- «معابر درجه ۳»؛ د- «معابر درجه ۴»؛ تقاطع‌ها، انواع راه‌ها و دسترسی‌های درون شهری شهر مدرن: «آزاد راه»، «بزرگ‌راه»، «راه اصلی عریض»، «راه اصلی معمولی»، «راه فرعی عریض»، «راه فرعی درجه یک»، «راه فرعی درجه دو»، «راه روستایی»)

۴ روش شکل‌دهی فضاهای شهری؛ فضاهای محصور، ایستا و پویا ← ۶۳

(انواع فضاهای شهری، فضاهای بازشهری، دلایل تحول در فضاهای شهری، محصوریت: اندازه، ارتفاع چهارچوب بدنه، شکل، کف‌سازی، تداوم، پس‌زمینه بصری، ویژگی‌های معماری، مجسمه، مدل‌هایی در پایداری فضاهای شهری: الف) مدل نیازهای انسانی (مدل جان لنگ)، ب) مدل اپلیکیشن؛ حالت‌های ادراک انسانی، پ) مدل مؤلفه‌های مکان موسوم به مدل کانتر)

۵ قلمروی فضایی ← ۸۹

(اصول حاکم بر طراحی فضاهای شهری سنتی ایران، اصل مقیاس و تناسب، ویژگی تقارن در فضاهای شهری، اصل تباین فضایی، اصل قلمرو، اصل ترکیب (کمپوزیسیون)، ترکیب توده و فضا)

۶ طراحی شهری و تاثیر عوامل اقلیمی ← ۱۰۳

(تناسبات فضایی، خصوصیات کلی شرایط اقلیمی دشت‌های فلات، کلیات بافت شهری و روستایی اقلیم گرم و خشک، مشکلات عمده مردم نواحی گرم و خشک، عناصر ویژه مجموعه‌های شهری و روستایی در نواحی گرم و خشک: الف - «گذر»، ب - «حیات و ایوان»، ج - «ترکیب‌بندی بام‌گنبدی و طاق»، د - «بادگیر و ترکیب آن در بناهای مختلف شهری و روستایی»، «درخت، پوشش گیاهی و آب»، عوامل طبیعی موثر در طراحی شهری اقلیم سرد و خشک، جهت استقرار خانه، تجمع ساختمان‌های مسکونی در طراحی شهری اقلیم سرد و خشک، شکل ساختمان، حجم ساختمان، منظرسازی و دخل و تصرف در توپوگرافی، طراحی فضای داخلی خانه، ویژگی‌های اقلیم سرد، ویژگی‌های معماری بومی مناطق سرد، انتخاب مصالح ساختمانی، تهویه طبیعی، اهداف عمده طراحی اقلیمی، کاهش اتلاف حرارت در ساختمان، کاهش تأثیر باد در اتلاف حرارت ساختمان، بهره‌گیری از انرژی خورشیدی در گرمایش ساختمان، بهره‌گیری از نوسان روزانه دمای هوا)

۷ استخوان‌بندی کالبدی شهر ← ۱۲۳

(«محوربندی»، وحدت شکلی، خلق نشانه شهری، ترکیب عملکردها جهت خلق وحدت فضایی، ایجاد عرصه‌های عمومی، سلسله مراتب فضایی، نقش محوری گذر پیاده، ارزش‌های کیفی و کالبدی نهفته در بافت‌های کهن، محله و باهمستان‌های شهری، «مفهوم جغرافیایی - مکانی»، «مفهوم اکولوژیکی»)

محلّه و باهمستان‌های سنتی در ایران، مشخصات کالبدی محلات: «بافت»، «بافت پیوسته»، «بافت گسسته»، «وسعت و اندازه»: «شکل»: کعبه؛ به مثابه آیت کمال، گنبد آسمان؛ عوامل مطلوبیت محلّه‌های سنتی، تاثیر عوامل مذهبی و فرهنگی بر محلّه‌های شهری، میدان‌ها: شکل هندسی میدان، نحوه ترکیب شکلی پیرامون فضا، شکل هندسی فضای درونی میدان، ابعاد مقیاس میدان‌ها، نحوه اتصال یا جدایی، ویژگی‌های اجزاء سیمای محلّه در بافت‌های سنتی: «مرکز محلّه»، «گره»: «مسیر»، «سلسله مراتب دسترسی»: «گذر اصلی»، «کوچه‌ها یا معابر فرعی»، «بن بست»، اجزاء تشکیل دهنده سیمای محلات مطابق کوبین لینچ، نکات اصلی پروژه‌های طراحی در مقیاس محلی)

۸ انواع مداخله و طراحی شهری در بافت‌های قدیم شهرهای تاریخی ← ۱۴۹

(«مداخله نو گرایانه»، «مداخله فرهنگ گرایانه»، «مداخله فرانوگرایانه»، «مداخله مردم گرایانه»، «روش حفاظتی - بهداشتی»، «روش حفاظتی - تزئینی»، «روش بازسازی شهری»، «روش مداخله موضعی - موضوعی»، «روش جامع مرمت شهری»، بهسازی بافت‌های کهن شهری، راهبرد طراحی شهری در مقیاس متوسط، اصول اساسی راهکارهای این پروژه‌ها)

۹ تحلیل نماهای خیابان شهری ← ۱۵۹

(خط افق، فاصله گذاری، برجستگی‌ها و فرورفتگی‌های نما، تناسب پنجره‌ها، درب‌ها و دیگر عناصر، فرم و شکل کلی بنا، محل و نحوه مدخل ورودی، جنس مصالح، پرداخت و بافت نما، سایه و نور، مقیاس بناها، نوعی ارزیابی از اعتبار یک مجموعه از ضوابط، ایجاد زمینه جدید، مناطق حساس، سوء استفاده از اصول و قوانین، روش دیگری برای بخش‌های بدون زمینه موجود، تباین مؤثر: خلاقیت و نوآوری، استفاده از تباین، هماهنگی و تضاد، «اغتشاش بصری»، «تمرکز بصری»، «طراحی همگون و متناسب با زمینه»، «طراحی یکنواخت»، «عدم امکان یا عدم لزوم طراحی متناسب با زمینه»، «تفاوت شرایط»، «آزادی عمل (در پس درختان)»، «آزادی عمل (در مناطق در حال تحول)»، «ارتباط اختیاری»، «هماهنگی نسبی (همگنی)»، «همگونی شدید»، «شبیه سازی»، «راهنمای طراحی»)

۱۰ تهیه راهنما و چارچوب طراحی شهری ← ۱۷۳

منابع و کتاب شناسی ← ۱۸۳